

Franc Grivec

Pokojni raziskovalec življenja in dela obeh začetnikov slovanske književnosti — solunskih bratov Konstantina in Metoda — ter še posebej njunih stikov s slovensko zgodovino je omahnil v grob letos (26. junija 1963) le nekaj tednov prej, kakor bi moral podati na »Salzburškem kongresu slovanske zgodovine v spomin sv. Cirila in Metoda« (12.—16. julija 1963) referat, zajet iz one problematike, s katere je dobrih štirideset let prej pristopil k tej problematiki (Cyrillus et Methodius apostoli oecumenicae unitatis). Na to področje zgodovine pa je posegel še le kot dozorel mož.¹

Kmečki sin iz Velikega Lipovca pri Žužemberku (r. 19. oktobra 1878) je rasel na gimnaziji kot vrstnik v »Zadrugi« povezanih začetnikov naše moderne. Bil je celo — hkrati z Ivanom Prijateljem — v središču skupine »almanahovcev«, ki so se leta 1898 po maturi predstavili tudi slovenski javnosti z almanahom »Na razstanku«. Prav v njegovem eseju »Ruski realizem in njega glavni zastopniki« je bil zarisan tudi literarni program, o katerem se je dogovarjala ta skupina. Obenem pa se tu kaže Grivčevo zgodnje zanimanje za slovansko, predvsem pa rusko književnost, ki se je uveljavilo tudi v njegovem strokovnem delu, ko si je izbral študij bogoslovja. Po dovršenem študiju v Ljubljani in njegovem izpopolnjevanju v Innsbrucku (promoviran je bil l. 1905) je najprej nadomeščal dr. Janeza Kreka kot profesorja za filozofijo in osnovno bogoslovje (1907—1916) na bogoslovju v Ljubljani, bil nato do 1919 profesor za ista predmeta, po kratkem prehodu v Zagreb (kot redni profesor za vzhodno bogoslovje na teološki fakulteti) pa se je 1920 vrnil na teološko fakulteto v Ljubljani in učil poslej tu osnovno bogoslovje. Toda tri knjige, ki jih je izdal s tega področja predvsem za potrebe svojih študentov, so v njegovem znanstvenem delu pomenile vendarle le postransko pot. Zanimanje za slovanske književnosti, ki se je kazalo še v nekaj prispevkih med njegovim študijem, ga je namreč vodilo v bogoslovju že od l. 1907 k sodelovanju pri organizaciji velehradskih shodov v smislu tedanje »ciril-metodove ideje« in k študiju »vzhodnega cerkvenega vprašanja«, torej tudi k študiju zgodovine pravoslavja. Nekaj preko deset let se je sicer kazalo to le v za to gibanje značilnem študiju poskusov združitve pravoslavnih cerkva s katoliško, kar je ostalo za Grivčevo delo značilno tudi še v pozneje do konca druge svetovne vojne. Ta aktivistična pot sama zase seveda ni mogla dati kakih pomembnih rezultatov, saj je njeno katoliško izhodišče tako pred l. 1918 kakor tudi med obema vojnama in še posebej med drugo vojno v mnogočem zapiralo vrata do resničnega razumevanja preteklosti in sedanjosti. Pomembna pa je postala posredno — z Grivčevim študijem vzhodnega bogoslovja in posebej po raziskovanju delovanja Konstantina in Metoda z bogošlovne strani, ki je dotlej niso načenjali niti slavisti, niti zgodovinarji. Že sodelovanje z Academia Velehradensis (ust. 1909) ga je usmerjalo v to, še posebej pa je bilo pomembno v tem pogledu po njegovem lastnem pričevanju enoletno prebivanje v Zagrebu, kjer je moral obrniti vse svoje delo na fakulteti le v to stran. Ni pa se omejil le na objavljane dovolj mirnih in objektivnih informacij o pravoslavju in vzhodnih cerkvah (dvakrat v knjižni obliki).

Po povratku v Ljubljano je presenetil zgodovinarje s knjigama »Pravovernost sv. Cirila in Metoda« (Razprave Bogoslovne akademije I, 1921) in »Cer-

¹ Prim. avtobiografski opis dela Franc Grivec, Ciril-Metodijska ideja, Zbornik teološke fakultete, Ljubljana 1962, 47—58; nekrolog z bibliografijo Marija Pantelič, Život posvećen cirilometodskoj problematici, Slovo 13, Zagreb 1963, 177—193 (bibliografija ni povsem popolna).

kveno prvenstvo in edinstvo po bizantinskem pojmovanju« (Dela Bog. akad. I, 1923). V obeh delih je pretresal verske nauke solunskih bratov in posebej njuno razmerje do Fotija, medtem ko je ostal oris njunega življenja (Slovanska apostola sv. Ciril in Metod, 1927) še na poljudni in »ciril-metodijansko« propagandni ravni. Obe prvi deli sta opozorili jugoslovansko zgodovino pisarje na nove možnosti pri obravnavanju teh vprašanj in seveda tudi posebej na svojega pisca, zlasti ko jih je v poznejših letih dopolnjeval v raznih časopisih (v Slaviji, Byzantinische Zeitschrift, Bogoslovnem vestniku in Acta Academiae Velehradensis); tako so ga povabili tudi k sodelovanju v svojem prvem skupnem strokovnem glasilu (Jugoslovanskem istoriskem časopisu), v katerem je bil v vseh letnikih (1935—1939) najmarljivejši slovenski sodelavec. V tem času je začel sodelovati tudi v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo (1937—1942) ter Časopisu za zgodovino in narodopisje (1937), štiri prispevke pa je objavil tudi v našem časopisu (tri o vprašanju Metodove ječe v ZČ VI—VII, VIII in X—XI, 1952—1957, ter »o papeških pismih knezu Kocljju« v ZČ VIII, 1954).

Prav ko je na prvotnem področju Grivčevega zgodovinskega dela zrasel v Fr. Dvorniku zlasti glede bizantinologije mnogo bolj pripravljeni strokovnjak, ki je po Grivcu načeta vprašanja v marsičem bistveno poglobil, dopolnil in tudi spremenil njihovo reševanje, pa se je Grivčevo delo obrnilo močnejše v drugo smer. Mogli bi jo imenovati bogoslovno-tekstnokritično in sčasoma tudi vse bolj filološko. Njen začetek je bila priprava slovenskega prevoda Žitij Konstantina in Metoda (1936, delno dopolnjeno in spremenjeno 1951), pri kateri je posvetil intenzivno preiskavo različnim predlogam: našel je mnogo dotlej neznanih citatov iz Biblije in odkril kot vir pri sestavi Žitij tudi govore Gregorija Nazianškega. S tem delom je omogočil tudi boljše razumevanje obeh virov in utrdil mnenje o njihovi verodostojnosti. Ta način študija je pozneje razširil tudi na nekatere druge vire o solunskih bratih in njunem delu. Prav v zadnjih letih je vnovič povzel rezultate in domneve, ki jih je v tem pogledu postavljaj, v dveh velikih delih — v pregledu virov in komentiranem latinskem prevodu Žitij Konstantina in Metoda (Constantinus et Methodius Thessalonicensis. Fontes. Recensuerunt et illustraverunt Fr. Grivec et Fr. Tomšič. Radovi staroslavenskog instituta, knj. 4, Zagreb 1960) ter v novem življenjepisu solunskih bratov (»Konstantin und Method, Lehrer der Slawen«, Wiesbaden 1960; predelano izšlo tudi v slovenščini »Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod, 863—1963«, Celje 1963). Nova smer dela ga je pripeljala tudi bliže slovenski zgodovini, kjer je obravnaval posebej dobo »slovenskega kneza Koclja« (v knjigi 1938 in nato v številnih člankih v zvezi z ocenami) ter pri slovenskem pismenstvu k Freisinškim spomenikom (v posebni knjigi »Zarja stare slovenske književnosti«, Ljubljana 1942, in pozneje zlasti v Slavistični reviji; vendar se zdi, da je v Slovu 9—10, Zagreb 1960, svoja starejša mnenja znatno modificiral). Čeprav se je v zadnjih treh desetletjih loteval mnogih zgodovinskih in literarnozgodovinskih vprašanj iz naše preteklosti, nosi njegov način dela vendarle do konca značilne poteze svojega prvotnega bogoslovnega izhodišča — predvsem tu so nastajale dragocene nove osvetlitve virov ali pojasnila njihovih podatkov, medtem ko je drugod večkrat prehitro zapiral problematiko virov z domnevami ali celo — ob pomanjkanju virov — s teoretičnimi kombinacijami.

Vsekakor pa je bil v zadnjih štirih desetletjih med Slovenci najbolj »nemoren raziskovalec življenja in delovanja slovanskih apostolov Cirila in Metoda« (M. Kos) in si je na tem področju pridobil tudi tolikšen mednarodni ugled, da je bil vključen v »znanstveno častno predsedstvo« letošnjega salzburškega kongresa.

Bogo Grafenauer